

“ZNAM, MOGU, ŽELIM”

*Projekat podržalo i finansiralo Ministarstvo
omladine i sporta Republike Srbije
u periodu avgust 2016- februar 2017.*

SADRŽAJ

O PROJEKTU :	2
PROBLEM	2
Ciljevi	2
Metod	2
ISTRAŽIVANJE:	3
REZULTATI:	4
CILJ 1: Uvećanja znanja o raku (malignitetu) kod dece i mladih, posledicama bolesti i lečenja.	4
CILJ 2: Umanjenje socijalne distance i diskriminatornog ponašanja prema ovoj vulnerabilnoj grupi mladih (mladih lečenih od raka) i učenicima sa invaliditetom (kao posledica lečenja od raka, većina mladih ima određeni stepen invaliditeta). ...	9
ZAKLJUČAK	14

O PROJEKTU :

PROBLEM

Mladi koji se nakon dugotrajnog lečenja od raka vraćaju u školu, susreću se sa mnogobrojnim problemima, neinformisanošću i nerazumevanjem sredine, često su stigmatizovani i marginalizovani što umanjuje njihovo akademsko postignuće i ostavlja duboke negativne posledice na njihov psihički oporavak, rast i razvoj. To je delom posledica usmeravanja pažnje skoro isključivo na fizičke aspekte bolesti, iako iste posledice u velikoj meri utiču i na druge životne aspekte (psihološke, socijalne), ali i nedostatka programa tranzicije iz bolnice u školu koji ne postoji ni u zdravstvenom niti u obrazovnom sistemu Republike Srbije.

U nedostatku programa koji bi ublažio negativne posledice nagle tranzicije „iz bolnice u školu“ mladih koji su se lečili od raka, osmislili smo program koji priprema učenike srednjih škola za socijalnu inkluziju učenika u školu nakon lečenja od maligniteta (raka). Edukacijom matične sredine o važnosti njihove uloge u procesu inkluzije diskriminiranih (po bilo kojoj osnovi) učenika, stvaramo uslove za uspešniju socijalnu reintegraciju ovih učenika.

CILJEVI

- 🎓 Uvećanja znanja o raku (malignitetu) kod dece i mladih, posledicama bolesti i lečenja.
- 🎓 Umanjenje socijalne distance i diskriminatornog ponašanja prema ovoj vulnerabilnoj grupi mladih (mladih lečenih od raka) i učenicima sa invaliditetom (kao posledica lečenja od raka, većina mladih ima određeni stepen invaliditeta).

METOD

Putem testa i retesta učesnicima je dva puta, (pre i posle radionice) zadavan upitnik koji proverava nivo informisanosti o raku, tretmanu i mogućim kratkoročnim i dugoročnim posledicama.

Intervencija: realizacija radionice koje vode mladi, sertifikovani vršnjački edukatori nakon jednomesečne obuke, a koji u svom iskustvu imaju lečenje od raka (neformalna grupa MladiCe). Obrada podataka rađena je u SPSS-u, a korišćene su analize: deskriptivni statistici, t-testa za nezavisne uzorke i korelacija.

ISTRAŽIVANJE:

UČESNICI

U delu projekta koji se odnosi na realizaciju radionica u školama, učestvovalo je 918 učenika I, II i/ili III razreda iz 12 srednjih beogradskih škola. Uzorak je prilično ujednačen po polu i čine ga 43% ispitanika muškog pola i 57% ženskog pola. Radionice su održavane u školama, u dogovoru sa predmetnim nastavnicima i razrednim starešnima.

MATERIJALI/ UPITNICI

mera znanja

Test je konstruisan za potrebe ovog projekta i čine ga 6 pitanja-zbog nedovoljne jasnoće jednog pitanja, odgovori na to pitanje su isključeni iz statističke obrade podataka. Pitanja su odabrana uz konsultacije mladih lečenih od raka, a na osnovu njihovog iskustva povratka u školu i reakcija njihovih vršnjaka tada.

mera socijalne distance

Socijalnu distancu smo merili Bogardusovom¹ skalom, ali nakon modifikacije kako bi u većoj meri odgovarala tematici istraživanja i uzrastu ispitanika. Prerađena skala ima 5 tvrdnji.

PROCEDURA

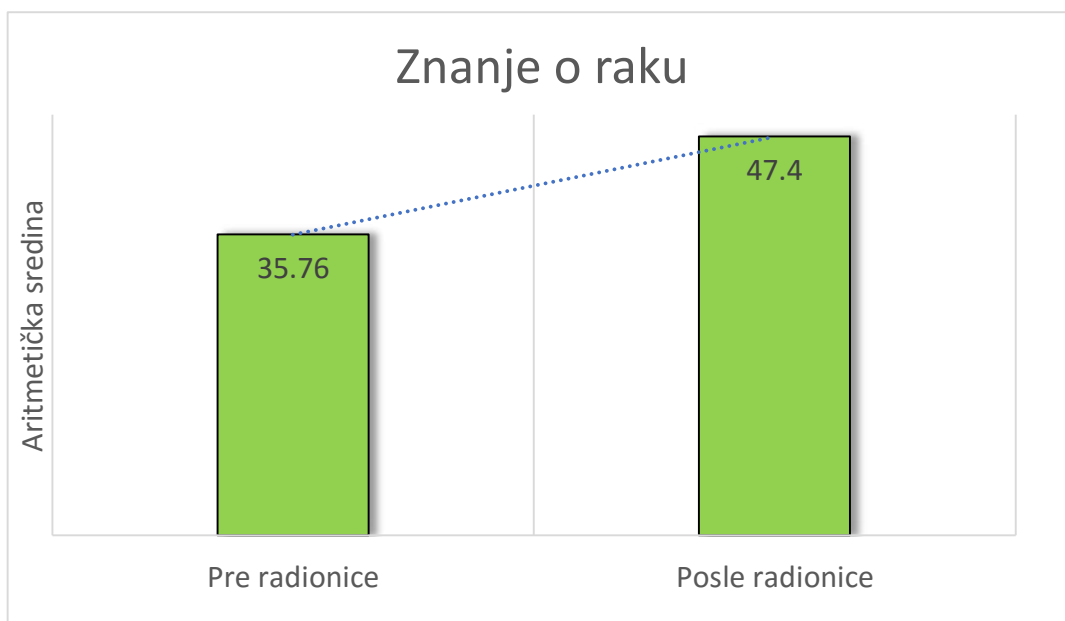
Učesnici su popunjavali test i retest (iste sadržine) neposredno pre i neposredno nakon radionice. U cilju izbegavanja društveno poželjnih odgovora, ispitanici su popunjavali upitnike anonimno. Svi učesnici su dobili verbalno uputstvo da upitnik popunjavaju samostalno (bez konsultacija sa drugim učenicima).

¹ Emory S. Bogardus. "A Social Distance Scale." *Sociology and Social Research* 17 (1933): 265-271.

REZULTATI:

CILJ 1: UVEĆANJA ZNANJA O RAKU (MALIGNITETU) KOD DECE I MLADIH, POSLEDICAMA BOLESTI I LEČENJA.

T-test za nezavisne uzorke, na nivou celog uzorka, ukazuje na uvećanje znanja o raku (pre radionice $M=35.76$, $SD=10.642$) nakon radionice ($M=47.40$, $SD=5.819$). Razlika u prosečnom skor na testu znanja u visini od 11.64 je statistički značajna na nivou od 99% intervala poverenja ($p=.000$). Prikaz rezultata je na grifikonu br. 1.

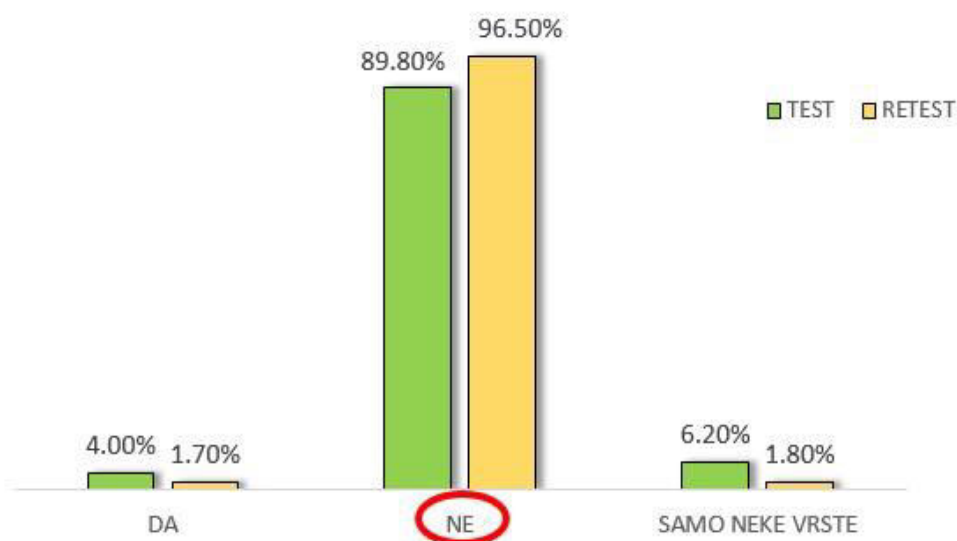

Grafik br. 1: Znanje o raku mereno kod beogradskih srednjoškolaca pre i posle radionice „Znam, mogu, želim“.

Ako detaljnije razmotrimo rezultate na pojedinačnim pitanjima na koja su srednjoškolci odgovarali, možemo da steknemo jasniji uvid u oblasti koje su im manje ili više poznate. Opšti utisak je da su beogradski srednjoškolci upoznati sa osnovnim činjenicama u vezi sa malignitetom i pre radionice. Ipak na dva pitanja postoji znatno veći broj netačnih odgovora (i znatno veća razlika u porastu nivoa znanja nakon radionice): da li rak izaziva opadanje kose (grafik br. 4) i zbog čega pacijenti/survajveri ponekad nose hirurške maske (grafik br. 5). Ono što u najvećoj meri rezultira diskriminatornim ponašanjem vršnjaka prema mladim lečenim od raka je strah od bolesti i potreba da se zašтите, koja iz toga proizilazi. Velika većina srednjoškolaca je tog straha lišena jer ZNA da rak nije zarazna bolest. Ali, uprkos tome, skoro polovina od ukupnog broja učenika (49.3 %) nije bila sigurna da li se hirurške maske ipak nose delom da se zašтите i druge osobe (“nepacijenti“) ili čak oboje.²

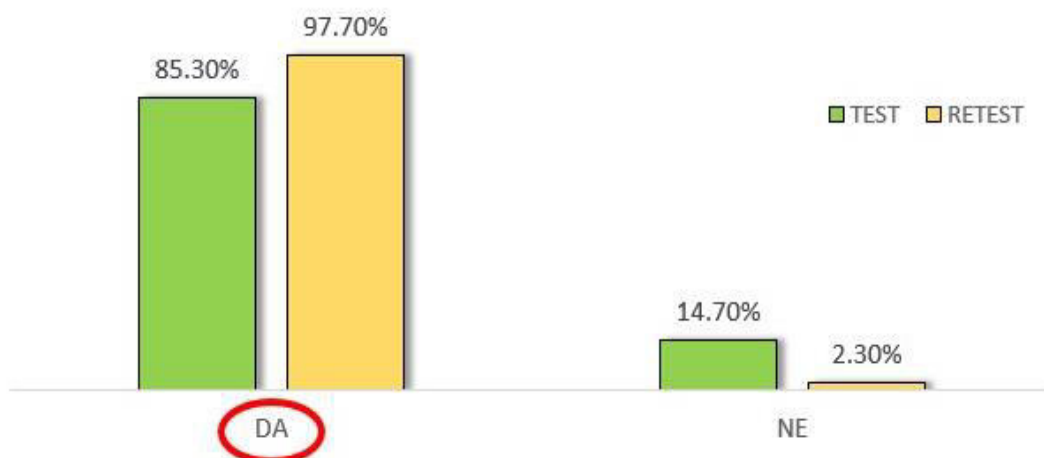
² Osim na prvom pitanju, na svim ostalim pitanjima postoji statistički značajna razlika pre i posle radionice ($p < 0.01$).

Da li je rak zarazna (prelazna) bolest?

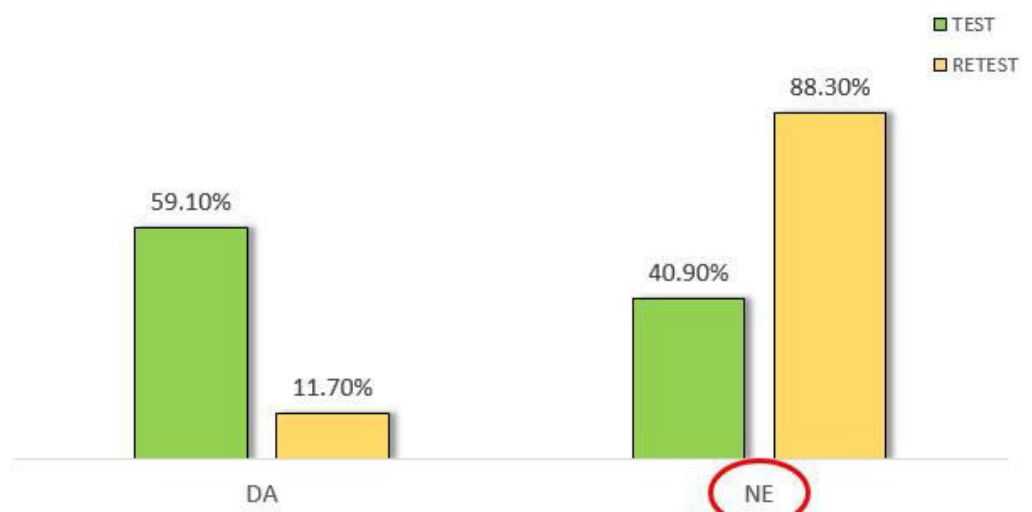
Grafik br. 2: Pitanje sa testa znanja o raku.

Da li je rak izlečiv?

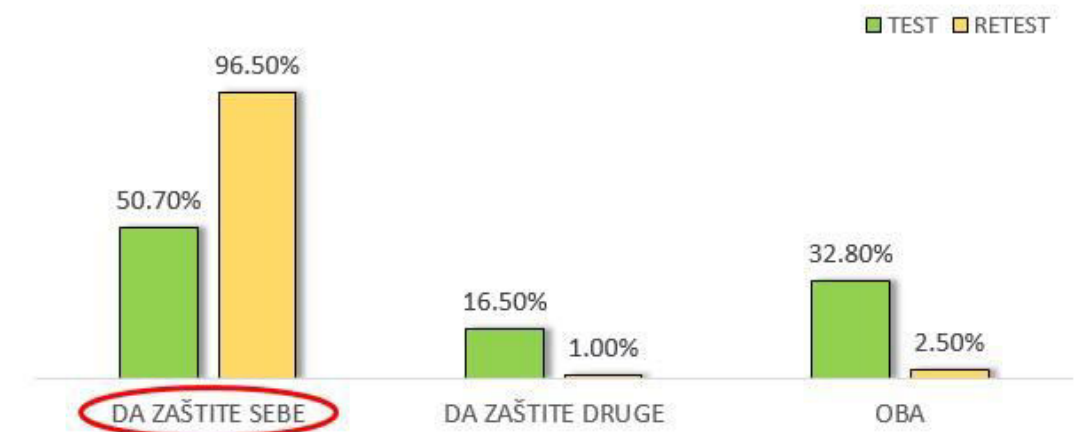
Grafik br. 3: Pitanje sa testa znanja o raku.

Da li rak izaziva opadanje kose?

Grafik br. 4: Pitanje sa testa znanja o raku.

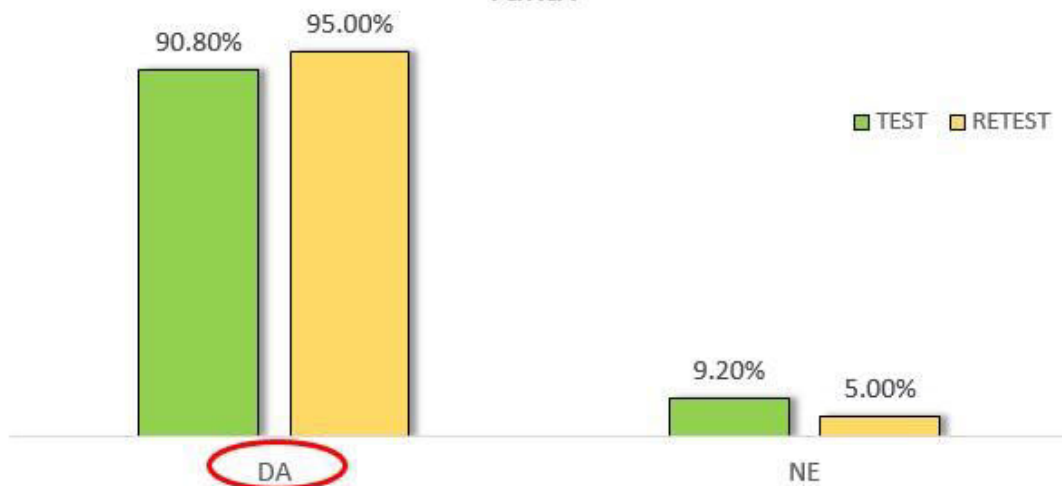
Zašto osobe koji se leče od raka ponekad nose hurušku masku?

Grafik br. 5: Pitanje sa testa znanja o raku.

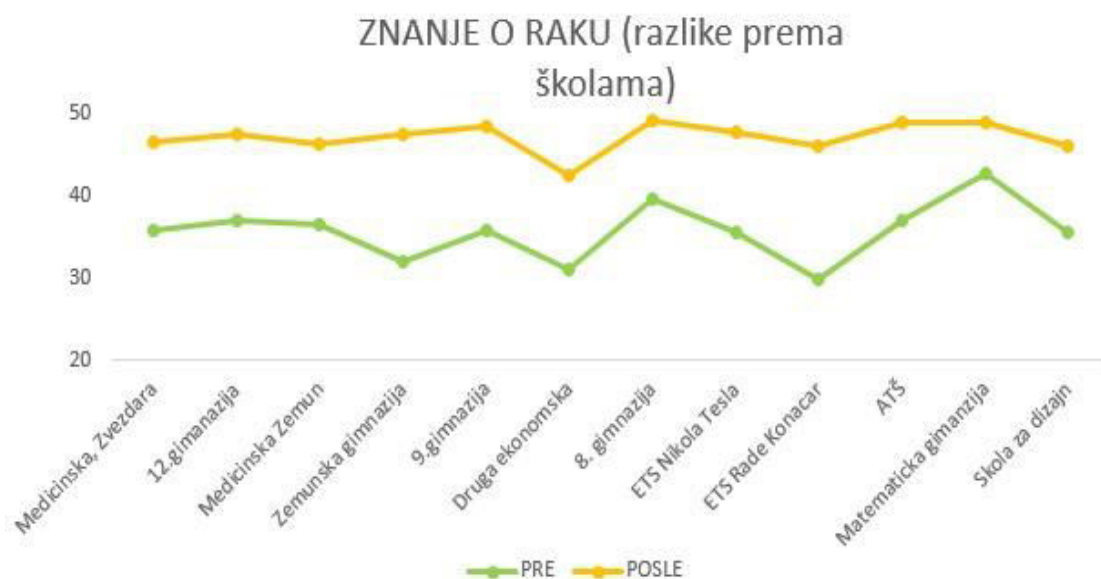

Da li je moguće u životu više puta oboleti od raka?

Grafik br. 6: Pitanje sa testa znanja o raku.

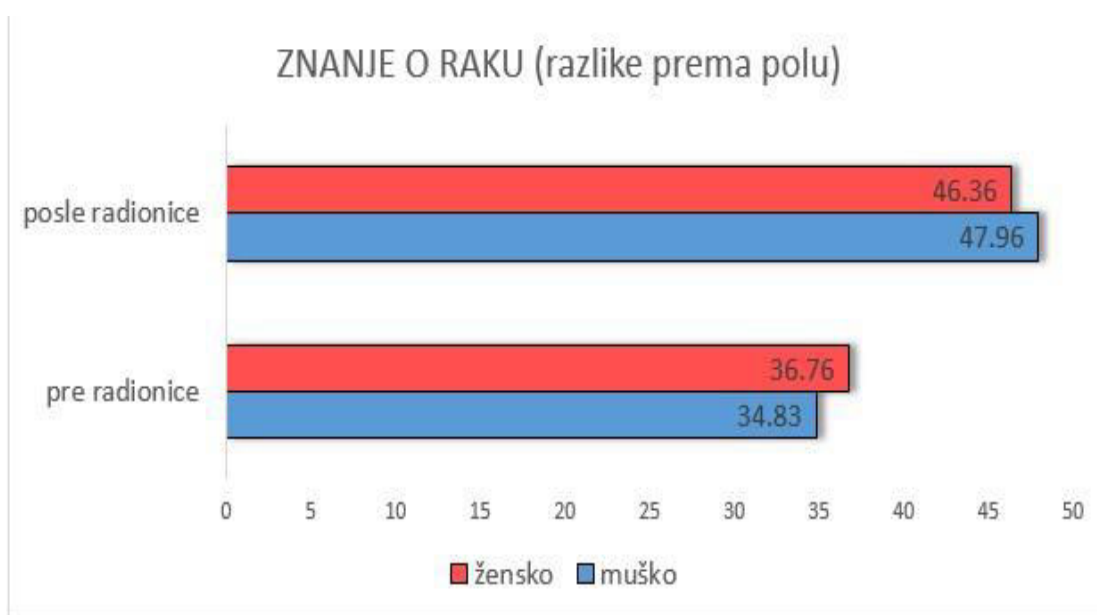
Male razlike u nivou znanja o raku primetne su u odnosu na škole u kojima su realizovane radionice. Ono što je donekle iznenađujuće je da učenici dve medicinske škole nisu pokazali naprednije znanje o raku iako je to bilo za očekivati, već je to slučaj da Matematičkom gimnazijom.

Grafik br. 7.: Nivo znanja učenika 12 beogradskih srednjih škola, pre i posle radionice.

Ako posmatramo razlike u nivou znanja o raku u odnosu na **pol** ispitivanih srednjoškolaca, ne postoje statistička značajna razlike kod muških i ženskih ispitanika. Ipak, kao što je na grafikonu br. 8. primetno, muški ispitanici imaju veći nivo znanja o raku nakon radionice, iako su pre radionice imali niže skorove nego ženski ispitanici.

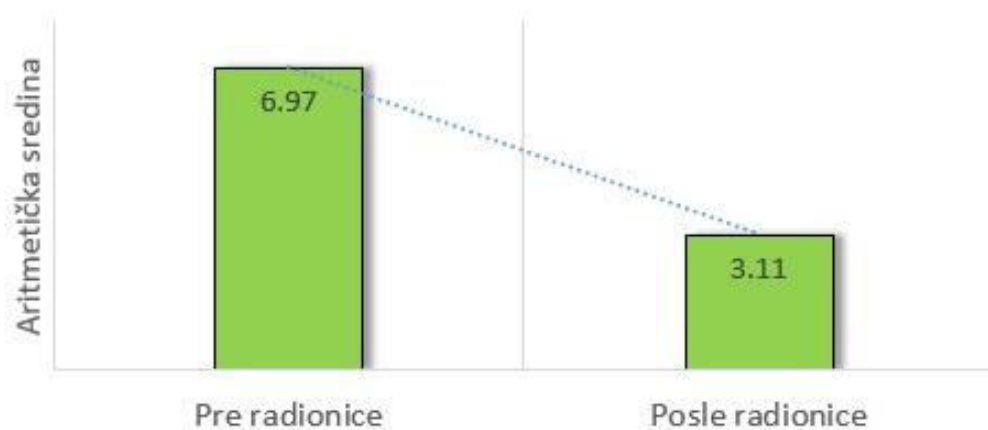

Grafik br. 8: Nivo znanja učenika muškog i ženskog pola, pre i posle radionice.

CILJ 2: UMANJENJE SOCIJALNE DISTANCE I DISKRIMINATORNOG PONAŠANJA PREMA OVOJ VULNERABILNOJ GRUPI MLADIH (MLADIH LEČENIH OD RAKA) I UČENICIMA SA INVALIDITETOM (KAO POSLEDICA LEČENJA OD RAKA, VEĆINA MLADIH IMA ODREĐENI STEPEN INVALIDITETA).

T-test za nezavisne uzorke, na nivou celog uzorka, ukazuje na **umanjenje socijalne distance** prema učenicima koji se leče ili su se lečili od raka (pre radionice $M=6.97$, $SD=9.496$) nakon radionice ($M=3.11$ $SD=6.184$). Razlika u prosečnom skoru na skali socijalne distance u visini od 3.86 je statistički značajna na nivou od 99% intervala poverenja ($p=.000$).

Socijalna distanca prema učenicima lečenim od raka

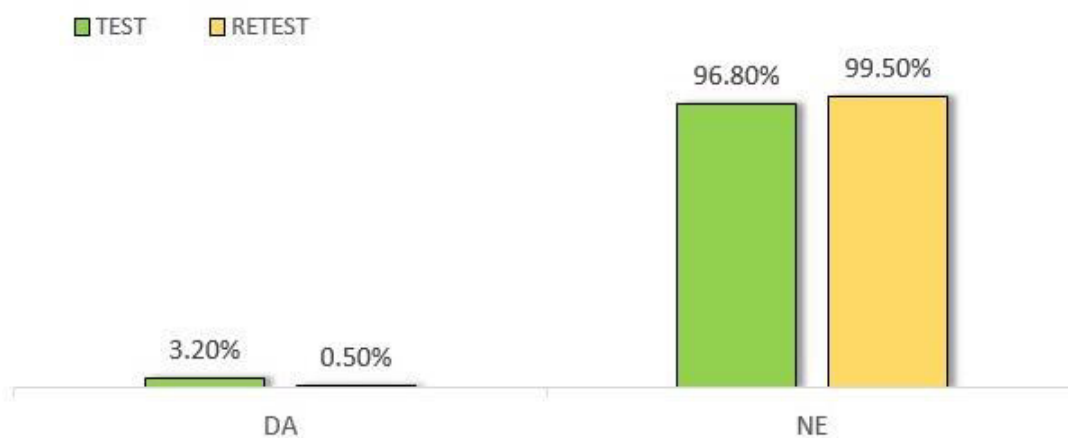

Grafik br. 9: Socijalna distanca merena kod beogradskih srednjoškolaca pre i posle radionice „Znam, mogu, želim“.

Kao i u prethodnom delu i ovde ćemo razmotriti pojedinačna pitanja koja su na nivou celog testa merila socijalnu distancu vršnjaka prema mladima koji se leče ili su se lečili od raka. Velika većina ispitanika je na prva četiri tvrdnjaa pokazala da bi prema mladima lečenim od raka ispoljili vrlo malu socijalnu distancu: ne bi im bilo neprijatno da sa Markom i/ili Sofijom (koji su u uputstvu upitnika opisani kao njihovi vršnjaci koji se nakon lečenja od raka vraćaju u školu) dele istu školu, isto odeljenje, istu klupu i istu vršnjačku grupu (u upitniku nazvana „ekipom“) bliskih prijatelja. Uočljive razlike u efektima radionice na socijalnu distancu prema ovoj vulnerabilnog grupi uočljive se na poslednjem tvrdnjau (grafik br. 14). Pre radionice, polovini ispitanika se izjasnila da ne bi bili spremna da stupe u partnerstvo sa Markom i/ili Sofijom koje bi podrazumevao i intimni odnos. Nakon radionice, 24.2 % više

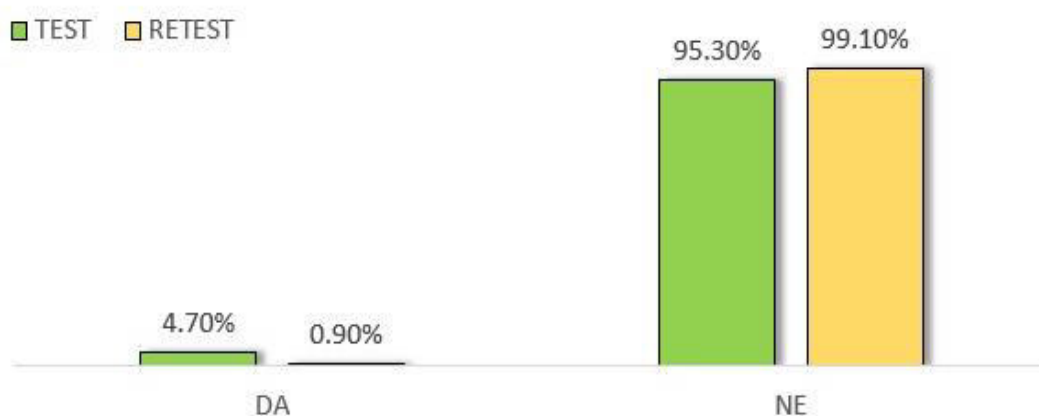
učenika/a je promenilo stav po ovom pitanju u korist niže socijalne distance prema mladima lečenim od raka.³

Bilo bi mi neprijatno ako bi Marko/ Sofija išli u ISTU ŠKOLU kao i ja?

Grafik br. 10: Tvrdnja sa skale koja meri socijalnu distancu.

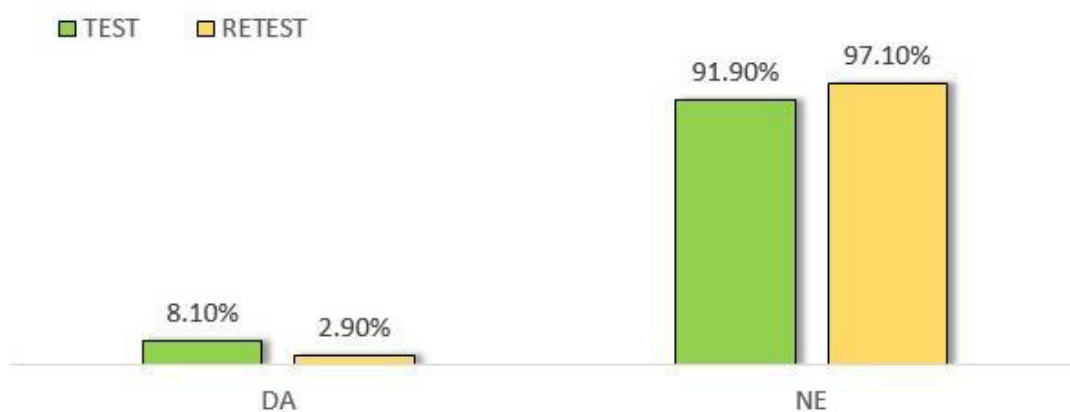
Bilo bi mi neprijatno ako bi Marko/ Sofija išli u ISTO ODELJENJE kao i ja?

Grafik br. 11: Tvrdnja sa skale koja meri socijalnu distancu .

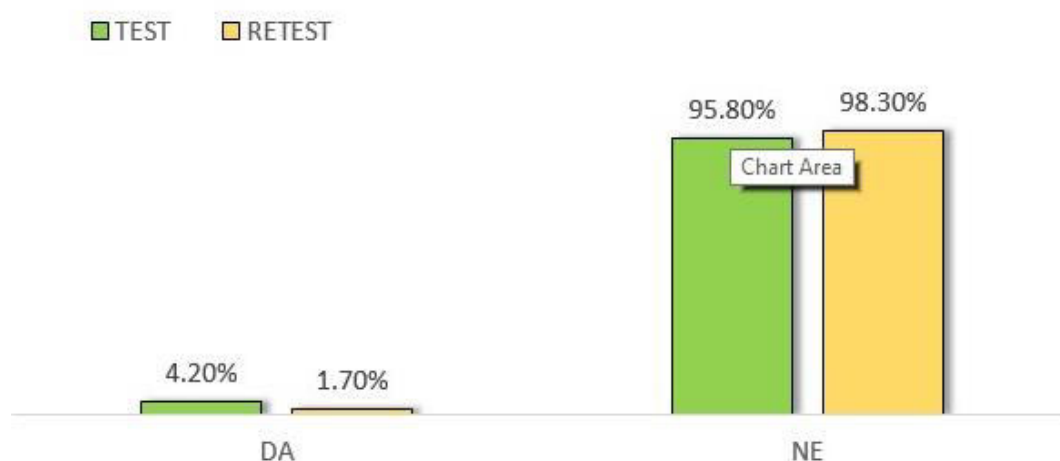
³ Na svih 5 tvrdnji ove skale postoji statistički značajna razlika pre i posle radionice ($p < 0.01$).

Bilo bi mi neprijatno ako bi sa Markom/ Sofijom morao/la da sedim u ISTOJ KLUPI?

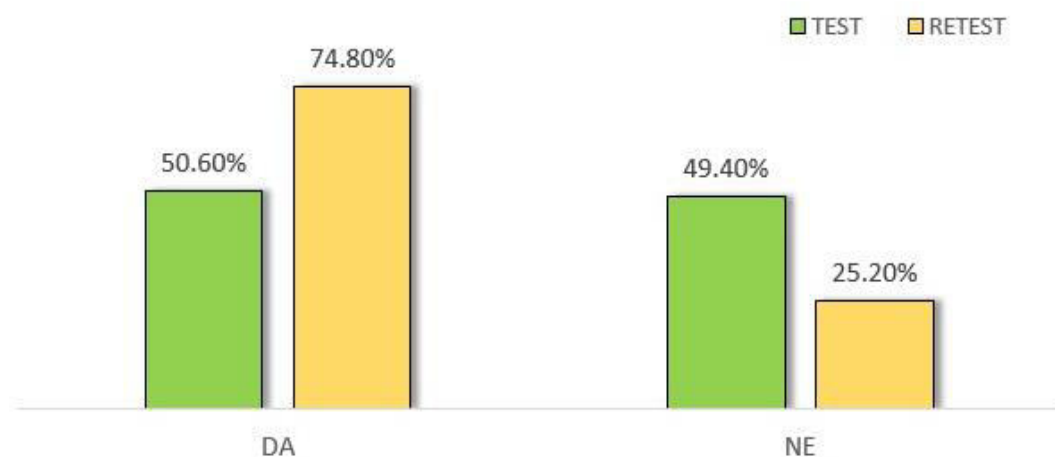
Grafik br. 12: Tvrdnja sa skale koja meri socijalnu distancu.

Smetalo bi mi ako bi Marko/Sofija postali DEO MOJE "EKIPE"?

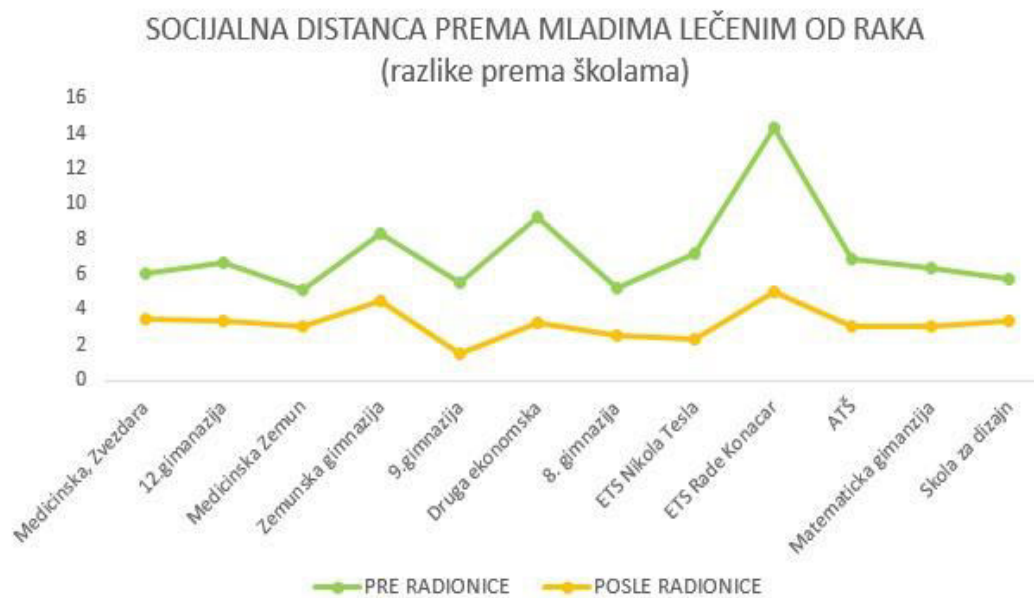
Grafik br. 13: Tvrdnja sa skale koja meri socijalnu distancu.

Stupio/la bih u INTIMNU VEZU sa Markom/Sofijom ako mi se dopada?

Grafik br. 14: Tvrdnja sa skale koja meri socijalnu distancu.

Ako posmatramo nivo socijalne distance vršnjaka u odnosu na škole u kojima su realizovane radionice, razlike su uočljivije nego na testu znanja o raku (grafik br. 15)

Grafik br. 15: Socijalna distanca merena kod beogradskih srednjoškolaca pre i posle radionice „Znam, mogu, želim“.

Ako posmatramo razlike u socijalnoj distanci vršnjaka u odnosu na **pol** ispitanika ispitivanih srednjoškolaca, postoji statistički značajna razlika između ženskih i muških ispitanika pre radionice ($t=2.438$, $p=.015$)-muški ispitanici su pokazali veću socijalnu distancu prema mladima lečenim od raka. Nakon radionice, ta razlika se smanjuje i nije statistički značajna ($t=1.668$, $p=.097$). Na nivou prosečnih rezultata oba testa (i pre i posle radionice), muški ispitanici imaju veću socijalnu distancu prema vršnjacima koji su se lečili od raka, nego što je to slučaj kod ženskih ispitanika ($t=2.868$, $p=.004$). Rezultati su prikazani na grafikonu br. 16.

Grafik br. 16: Socijalna distanca merena kod beogradskih srednjoškolaca pre i posle radionice „Znam, mogu, želim“.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svih predstavljenih rezultata možemo zaključiti da **čak i kratkotrajne i jednorodne intervencije koje se zasnivaju na edukaciji mladih, i to od strane vršnjačkih edukatora koji u svom iskustvu imaju lečenje od raka, daju pozitivne rezultate tj. umanjuju socijalnu distancu prema ovoj vulnerabilnog grupi.** Da postoji povezanost između **nivoa znanja o raku** vršnjaka i **socijalne distance** prema mladima koji se leče ili su se lečili od raka (koja nije nužno uzročno posledična) potvrđuje i Spearmanov koeficijent korelacije koji ukazuje na umerenu, negativnu korelaciju između ove dve varijable ($\rho = -.315$, $p = .000$)- visok nivo znanja o raku je u vezi sa niskom socijalnom distancom prema mladima kojise leče ili su se lečili od raka.

011 | 405 94 14 @ roditelji@cikaboca.org

FB: @CikaBocaSrbija | TW: @CIKA_BOCA

www.cikaboca.org

ЗНАМ, МОГУ, ЖЕЛИМ

Република Србија
МИНИСТАРСТВО
ОМЛАДИНЕ
И СПОРТА

Пројекат "Знам, могу, желим" спроводи удружење Чика Боца,
финансира Министарство омладине и спорта Републике Србије.

Autor izveštaja:

Psiholog Katarina Gačević

Februar 2017.